

Ю. В. Поздрань,

Інститут української мови НАН України, м. Київ

У ПОШУКАХ УТРАЧЕНОГО ТОМУ «РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОГО СЛОВНИКА» ЗА РЕДАКЦІЮ А. Ю. КРИМСЬКОГО ТА С. О. ЄФРЕМОВА

У статті здійснено спробу частково відновити реєстр російських слів IV тому «Російсько-українського словника» за редакцією А. Ю. Кримського та С. О. Єфремова шляхом аналізу словникових статей на літери А – П і виявлення випадків покликання на реєстрові одиниці на літери Р – Я через ремарки «см.» (смотри) і «срв.» (сравни). З'ясовано особливості функціонування цих ремарок, наведено орієнтовний, вірогідний зміст української частини деяких відновлених статей на Р–Я на основі внутрішнього резерву словника.

Ключові слова: російсько-український словник, реєстр словника, словникова стаття, реєстрова одиниця, ремарка, еквівалент перекладу.

В ПОИСКАХ УТРАЧЕННОГО ТОМА «РУССКО-УКРАИНСКОГО СЛОВАРЯ» ПОД РЕДАКЦИЕЙ А. Ю. КРЫМСКОГО И С. А. ЕФРЕМОВА

В статье предпринята попытка частично восстановить реестр слов IV тома «Русско-украинского словаря» под редакцией А. Ю. Крымского и С. А. Ефремова путем анализа словарных статей на буквы А – П и выявления отсылок на реестровые единицы на буквы Р – Я через ремарки «см.» (смотри) и «срв.» (сравни). Выявлены особенности функционирования этих ремарок, приведены ориентировочное, возможное содержание украинской части некоторых восстановленных статей на Р – Я на основе внутреннего резерва словаря.

Ключевые слова: русско-украинский словарь, реестр словаря, словарная статья, реестровая единица, ремарка, эквивалент перевода.

FINDING THAT LOST «RUSSIAN-UKRAINIAN DICTIONARY» EDITED BY A. U. CRIMSKIY AND S. O. YEFREMOV

An attempt partly to renew the register of the Russian words of IV-th book the «Russian-Ukrainian dictionary» edited by A. U. Crimskiy and S. O. Yefremov that was destroyed is carried out in the article. Registry vocabulary includes not only commonly used words, but those linguistic units that nominate the special concepts from the different areas of knowledge. Considerable part of vocabulary, that had to enter this dictionary for today it remains inaccessible for a study linguists. Vocabulary entries are analysed on letters А – П, the cases of calling are found out on register units on the letters of P is Я through the remarques of «см.» (watch) and «срв.» (compare). It is set that word to that the dispatch of «см.» is done a remarque, certainly by authors as a title – more widespread, more established or the cored word of synonymous row. Remarque of «срв.» (but her variants of «ср.» and «срвн.») managers used as an optional element of interpretation of register units, to deepen understanding of antonymous lexical units; to show community, closeness of tints of values of lexical units, that can be synonyms only in certain contexts. By a continuous selection 1098 register units are educed by Russian, that had to enter to IV-th book the dictionary. The Ukrainian equivalent of translation of rediscovered of register units is partly renewed on occasion.

Keywords: russian-ukrainian dictionary, register of dictionary, vocabulary entry, register unit, remarque, equivalent of translation.

Словники – це один із засобів нагромадження результатів пізнавальної діяльності людства, показник культури народу. У них зберігаються знання і досвід багатьох поколінь. Праця над укладанням словника вимагає глибоких знань і великих зусиль. Кожен успішно виконаний у науковому відношенні словник є не лише відображенням окремого етапу або періоду в розвитку мови, а й своєрідним показником соціально-економічного, культурно-освітнього й науково-технічного рівня суспільства загалом. Словники виходять за межі власне мовознавчого або іншого вузькофахового призначення. Їх заслужено називають супутниками цивілізації.

«Російсько-український словник» 1924 – 1933 рр. (далі – РУС) – це фундаментальна багаточісна праця колективу лексикографів Інституту української мови НАН України на чолі з академіком А. Ю. Кримським та С. О. Єфремовим. Це була перша академічна лексикографічна праця в радянській Україні. І. І. Огієнко зазначає: «Словник став появлятися випусками з 1924-го року. Це в нас епохальна культурна наукова праця, що дала величезний матеріал, науково оброблений, і то матеріал нашої літературної мови» [5, с. 248]. На думку Ю. В. Шевельова, «одним з монументальних пам'ятників українського культурного відродження 20-х років був у царині мовознавства так званий Академічний словник, що його повною назвою було Російсько-український словник Української Академії Наук» [7, с. 32]. Том 1 (літери А – Ж) за ред. В. М. Ганцова, Г. К. Голоскевича та М. М. Грінченкової вийшов 1924 р. (головним редактором тому був А. Ю. Кримський). Наступний том 2 (літери З – Н, у трьох випусках) за ред. А. Ю. Кримського було підготовлено у 1929 – 1932 рр., том 3 (літери О – П, у двох випусках) за ред. С. О. Єфремова – у 1927 – 1928 рр. Том 4 (літери Р – Я) за ред. С. О. Єфремова був складений у друкарні, але літери було наказано розсіпати, і том знищили [4, с. 80]. Доля рукопису сьогодні залишається невідомою. Тому значна частина лексики, яка мала б увійти до цього словника, залишається недоступною для вивчення мовознавцями.

На сьогодні є значна кількість наукових розвідок, присвячених кодифікуванню різних груп лексики в I – III томах РУСа. Зокрема Карпіловська Є. А., Кочерга О. Д. та Мейнарович Є. В. вивчали наукову мову словника; Матанцева А. О. присвятила кілька статей дослідженню функціонування та способів творення термінів, які увійшли до реєстру згаданих томів РУСа; Симоненко Л. О. досліджувала термінотворчу діяльність А. Ю. Кримського та її відображення у реєстрі РУСа; Галас Б. К. проаналізував «Українсько-російський словник, зібраний з народніх уст у Звиногородщині (Київщина)» як одне з джерел РУСа; Скопненко О. І. – принципи лексикографічного опрацювання сталих висловів у РУСі. Проте в науковій літературі на сьогодні немає відомостей про реєстр IV тому РУСа.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю систематизації наукових даних про реєстр РУСа і полягає у частковому відновленні реєстру російських слів, які мали б увійти до складу четвертого тому. Встановлення списку реєстрових слів на літери Р – Я є першим кроком на шляху розв'язання проблеми відновлення матеріалів утраченого тому словника.

Мета статті – проаналізувати словникові статті РУСа на літери А – П, виявити слова з ремарками «см.» (смотри) та «срв.» (варианти «ср.» та «срвн.») (сравни) на літери Р – Я, і таким чином частково відновити реєстр 4-го тому словника.

Традиційно перекладний словник складається з двох частин: реєстру й іншомовних відповідників до нього. Найважливішою проблемою в такому словнику є: 1) створення реєстру (він обумовлений метою і призначенням словника), що полягає в добірї реєстрових слів (визначення межї їх введення до реєстру); 2) питання еквівалентності в словнику – наведення рівнозначних слів-відповідників у мові перекладу, спроможних передати семантику реєстрового слова [1, с. 9]. Яким має

бути словник і для кого він призначений – це ті визначальні моменти, що визначають реєстр слів, дібраних до словника із лексичної скарбниці мови. А для укладання перекладного словника важливим є як відбір слів до реєстру, їх семантичне розроблення й стилістична оцінка, так і вибір оптимальних еквівалентів.

Упорядники словника, як зазначалося у «Передньому слові» до нього, «мали перед собою два головні завдання: дати відповідних потребам часу реєстрових слів російських та вичерпати якомога глибше багаті і мало ще досліджені лексичні скарби української мови» [РУС, т. 1., с. VI]. Поставлені завдання були виконані. Словник охоплює лексичний склад тогочасної російської літературної мови й подає переклад російських лексичних і лексико-фразеологічних одиниць українською мовою.

У передмові до РУСа укладачі писали: «Для реєстру російських слів використані були цілком «Русско-французский словарь» Макарова, «Полный словарь русского и польского языка» Дубровського і «Словарь російсько-український» М. Уманця і А. Стілки (Львів 1893); окрім того, під час роботи, систематично бралися до уваги «Словарь» Даля і «Словарь русского языка» Рос. Акад. Наук. Проте, доводиться відзначити, що всі російські словники своїм реєстром слів страшенно застаріли. Величезного числа слів, широко вживаних у живій мові освічених шарів суспільства, в них немає... Ще-ж до того «Словарь рус. яз.» Рос. Академії не доведено й до половини (останній випуск, що був у розпорядженні Комісії, це 1-й вип. V-го тому – початок літери «Л», а III-го тому – «И» – теж тільки 1-й вип., що вийшов уже в світ)» [РУС, т. 1., с. VI].

У I – III томах РУСа ми виявили 1098 реєстрових одиниць російською мовою, які мали увійти до IV тому словника. Ми можемо це стверджувати, оскільки у словникових статтях на літери А – П містяться ремарки «см.» (смотреть) і «срв.» (сравнить) і вказано лексичну одиницю, до якої спрямовують нас упорядники словника. Наприклад, у словниковій статті «*Зухабистый*»: «... 2) см. *Разухабистый, Разбитной*; 3) (держкий) зухáлий; см. *Нахальный*» [т. 2, в. 1, с. 101]. Таким чином, у межах однієї словникової статті ми бачимо покликання на 3 реєстрових одиниці: «*Разухабистый*», «*Разбитной*» і «*Нахальный*». Словникова стаття «*Нахальный*» міститься у 3-му випуску II тому РУСа (с. 828), а словникова стаття «*Разухабистый*» і «*Разбитной*» мали міститися у IV томі словника. У словниковій статті «*Грабитель* – 1) грабіжник, грабівник; срвн. *Разбойник*; 2) дерій, дерун, дерілюд, здірицик, здіриця (р. -ці), дряпїжник, дряпка, луній (р. луній). См. *Обирало, Взяточник*» [т. 1, с. 305] виявляємо покликання на 3 реєстрових одиниці: «*Разбойник*», «*Обирало*», «*Взяточник*». Перевіривши їх, ми встановили, що словникова стаття «*Взяточник*» міститься у I томі РУСа (с. 125), словникова стаття «*Обирало*» міститься у I випуску III тому РУСа (с. 12). І таким чином можемо стверджувати, що словникова стаття «*Разбойник*» мала увійти до IV тому словника.

У словникових статтях на літери А – П шляхом суцільної вибірки ми виявили 272 реєстрових одиниці на літеру «Р», 343 – на літеру «С», 102 – на літеру «Т», 206 – на літеру «У», 15 – на літеру «Х», 42 – на літеру «Ф», 11 – на літеру «Ц», 51 – на літеру «Ч», 26 – на літеру «Ш», 9 – на літеру «Щ», 8 – на літеру «Э», 1 – на літеру «Ю», 13 – на літеру «Я». Ми можемо стверджувати, що виявлені реєстрові одиниці дійсно мали увійти до IV тому РУСа, оскільки всі інші випадки покликання через ремарки «см.» і «срв.» на реєстрові одиниці на літери А – П підтвердилися.

Найпродуктивнішим щодо наявності посилань на реєстр IV тому є III том РУСа. Порівняймо: у I томі ми виявили 58 реєстрових одиниць, у II томі – 313 (у 1-му випуску – 155, у 2-му випуску – 85, у 3-му випуску – 73), а у III томі – 541 (у 1-му випуску – 117, у 2-му випуску – 424). Вірогідність 187 реєстрових одиниць підтвердилися кількома випадками вживання в різних випусках одного тому або в різних томах. Це зумовлено кількома чинниками, зокрема обсягом самого III тому, який, на відміну від I, вийшов у 2 випусках. Проте очевидною причиною є утворення дієслів з певними відтінками у значенні або дієслів доконаного виду від дієслів на літеру «Р» за допомогою префікса «по». Такі словникові статті є дуже стислими і містять лише реєстрову одиницю, ремарку «см.» і лексичну одиницю на літеру «Р», яка мала міститися у IV томі. Наприклад: «*Поразбогатеть, см. Разбогатеть*», «*Поразболтать, см. Разболтать*», «*Поразбранить, см. Разбранить*», «*Поразбросать, -ся, см. Разбросать, -ся*», «*Поразбегаться, см. Разбегаться*». Карпіловська Є. А. ствержує, що про вміст РУСа «можна великою мірою судити за матеріалами перших трьох томів... До складання українського реєстру можуть стати в пригоді й дієслова доконаного виду (та відповідні віддієслівні іменники), утворені додаванням префіксів, а також іменники, що фігурують у сполуках чи ілюстраціях у непрямому відмінку (інколи у кількох)» [3, с. 115]. У нашій розвідці ми скористалися її порадою щодо відновлення реєстру слів через форми доконаного виду дієслів, проте зробили це для російської частини реєстру словника.

Для тлумачення наведених лексичних одиниць упорядники використовують ремарку «см.». Це відбувається у таких випадках:

відсилання до основної розробленої словникової статті відповідно до традицій подання видових корелятивів. Наприклад, у словниковій статті «*Понарить*» упорядники використовують ремарку «см.»: «*Понарить* – *побуяти, поширяти, пошугати, покружляти (деякий час); см. Парить*...». У словниковій статті «*Парить*» виявляємо, що для перекладу використано безпрефіксні твірні основи: «*Парить (о птицах, мыслях)* – *буяти, ширяти, шугати, кружляти, (витать) витати в чому...*». Звідси робимо висновок, що й у IV томі у словникових статтях на позначення видових корелятивів використовувалися твірні основи відповідних українських дієслів I–III томів, утворених префіксальним способом. Розглянувши словникову статтю «*Похромать* – *покульгати, пошкутьльгати, покульгати, покривуляти (якійсь час)*. См. *Хромать*», робимо припущення, що словникова стаття «*Хромать*» могла мати такий вигляд: «*Хромать* – *кульгати, шкутльгати, куляти, кривуляти*»;

фіксування фонетичних варіантів, наприклад: «*Вдод, см. Удод*», «*Егá-баба, см. Ягá-баба*», «*Ерлык, см. Ярлык*»;

наведення російських прикметників з префіксом «пре-», що має значення перебільшення, вищого вияву ознаки, властивий для якісних прикметників, прислівників, і під час перекладу може реалізуватися через префікс «пре-», суфікс «-енн», лексему «дуже» або словом з іншою основою. Наприклад: «*Презлой* – *дуже злий (лихий, лютий), презлий, прелихий, прелютий; см. Злой*». У словниковій статті «*Злой*» виявляємо, що для перекладу використано як безпрефіксні твірні основи уже згаданих прикметників: *лихий, злий, лютий*, так і інші лексичні синоніми: *недобрий, клятий, злісний, злі[о]сливий...*». Розглянувши словникову статтю «*Пресильный* – *дуже сильний, силєнний, пресильний, дуже міцний, дуже потужний; см. Сильный*», робимо припущення, що словникова стаття «*Сильный*» частково могла мати такий вигляд: «*Сильный* – *сильний, міцний, потужний*»;

наведення стрижневого слова певного синонімічного ряду. Наприклад, у словниковій статті «*Горе*» упорядники використали ремарку «см.»: «*Горе* – 1) (суц.) *гóре, (ум. Гóренько, гóречко), лихо, біда. См. еще Печаль, Тоска, Бедствие, Несчастье*». Розглянувши словникові статті «*Печаль*», «*Бедствие*», «*Несчастье*», виявляємо, що спільними для двох із них є перекладні еквіваленти: *лихо, біда, недоля*. Тому робимо припущення, що у словниковій статті «*Тоска*» для перекладу також могли бути використані такі одиниці;

фіксування повних синонімів, наприклад: «*Овра́жка*, зоол. см. *Суслик*», «*Гонорр́ея*, см. *Три́ппер*».

Слово, до якого зроблено відсилання ремаркою «см.», визначено авторами як заголовне – поширеніше, усталеніше, стрижневе слово синонімічного ряду.

Ремарку «срв.» (та її варіанти «ср.» і «срвн.») упорядники використовують як факультативний елемент тлумачення, тоді, коли хочуть:

1) поглибити розуміння антонімічних лексичних одиниць. Наприклад, у словниковій статті «*Немудро́ый* – 1) *немудрий, нерозу́мний, (глу́поватый) недоумкува́тий; срв. Мудро́ый;...*» упорядники використали ремарку «срв.». Розглянувши словникову статтю «*Мудро́ый* – *мудрий, розу́мний, (фамил.) мудря́чий, (только насмешл., полон.) мо́ндрий;...*», виявляємо, що для перекладу упорядники використали еквіваленти-антоніми без префікса «не». Тому вважаємо, що в IV томі автори РУСа працювали за тим самим принципом. Розглянувши словникову статтю «*Нераскрь́тый* – *нерозкрь́тий; невікрь́тий; нерозго́рнений; нерозчи́нений и т. п.; срв. Раскрь́тый (под Раскрьва́ть)*», припускаємо, що словникова стаття «*Раскрь́тый*» частково могла мати такий вигляд: «*Раскрь́тый* – *розкрь́тий; вікрь́тий; розго́рнений; розчи́нений;*

2) продемонструвати спільність, наближеність відтінків значень лексичних одиниць, які можуть бути синонімами лише в певних контекстах. Наприклад: «*Поте́ха* – *заба́ва, за́бавка, розва́га, уті́ха, (і)грі́ще, умо́ра; срв. Заба́ва, Развле́чение*». Словник української мови в 11-ти томах (далі – СУМ) так тлумачить іменник «*Заба́ва* – 1. Заняття з метою розважитися, повеселитися; розвага, гра. 2. Те, що дає розвагу, вітху. 3. *розм.* Зібрання, на якому розважаються, веселяться» [СУМ, Т. 3, с. 13]. Розглянувши словникову статтю «*Заба́ва* – 1) см. Забавле́ние; 2) (развлечение) *заба́ва, за́бавка, розва́га, уті́ха, ум. уті́шка;...*; 3) (мешканье) *бавле́ние, ба́віння, ба́ріння; 4) см. Заба́вка*» у РУСі, ми виявляємо, що іменник «*Заба́ва*» може вживатися у 4-х значеннях, друге з яких містить уточнення «развлечение» і є спільним з іменником «*Поте́ха*» і тому перекладається спільними еквівалентами «заба́ва, за́бавка, розва́га, уті́ха».

Іменник «*Развле́чение*», до якого спрямовують нас упорядники РУСа за допомогою ремарки «срв.» у СУМі розтлумачено так: «*Розва́га* – 1. Те, що розвеселяє, розважає людину. 2. Те, що заспокоює, утішає кого-небудь у горі, нещасті і т. ін.; уті́ха. 3. Дія за знач. *розважа́ти*» [СУМ, Т. 7, с. 621]. Припускаємо, що «*Поте́ха, Заба́ва, Развле́чение*» у випадку, коли вони мають значення «те, що розвеселяє, розважає людину» (СУМ) виступають як синоніми і для їх перекладу упорядники мали використати спільні еквіваленти. Так, у «Російсько-українському словнику» О. Ізюмова 1930 р. (далі – РУС 1930): «*Развлечение* – 1) (действие) *розважа́ння; 2) розва́га, -ги, за́бав(ка), -ки*. У «Словарі російсько-українському» М. Уманця і А. Спілки (далі – РУС 1893 – 1898) читаємо: «*Развлечение* = *розва́га* (С. Л. Жел.), *розважа́ння, розр́ивка, ба́влення, поте́ха, вті́шка*». Ці словники могли бути використані укладачами РУСа як джерела IV тому, оскільки вони були надруковані раніше і А. Ю. Кримський та С. О. Єфремов мали змогу ознайомитися з ними.

Отже, ми встановили, що іменники «*Поте́ха, Заба́ва, Развле́чение*» можуть вступати у синонімічні відношення лише у певних контекстах, зокрема, якщо іменник «*Заба́ва*» вживається з другим значенням, зафіксованим у самому РУСі, а іменник «*Развле́чение*» – зі значеннями 1 – 2, зафіксованими пізніше в СУМі. У такому разі вони могли перекладатися спільними еквівалентами «заба́ва, за́бавка, розва́га, уті́ха». Уживаючись з іншими значеннями, вони не могли вступати у синонімічні відношення. Тому упорядники в словниковій статті «*Поте́ха*» використали ремарку «срв.».

Особливу цінність становлять ті виявлені лексичні одиниці, посилання на які містяться у двох і більше словникових статтях. Зокрема, ми виявили 140 реєстрових слів у 2-ох словникових статтях; 40 – у 3-ох; 4 – у 4-ох; 2 – у 5-и та 1 – у 8-ми словникових статтях. Такі реєстрові одиниці можуть міститися як у межах одного випуску одного тому, так і в різних випусках одного тому, а також у різних томах.

Розгляньмо реєстрові одиниці, які трапляються у різних томах, зокрема у I та III, та у II та III. Так, прикметник «*Скупо́ый*» трапляється у словникових статтях «*Крохобо́рний* – 1) *окру́иний; 2) см. Скупо́ый*» (1-й випуск II тому С.1025) та «*Прескупо́ый* – *прескупі́ий, скупе́зний, ду́же скупі́ий, прескна́рий, скна́рючий, ду́же скна́рий...см. Скупо́ый*» (2-й випуск III тому С.2777), укладачами яких були різні люди. Зокрема, редактором II тому був А. Ю. Кримський, а III тому – С. О. Єфремов. І той факт, що вони обидва для паспортизації використали ремарки «см.» свідчить, що під час побудови словникових статей і перекладу реєстрових слів вони користувалися спільно виробленими принципами.

Таким чином, за матеріалами, виявленими у перших трьох томах РУСа, ми можемо судити про вміст реєстру IV тому та в деяких випадках відновити українські еквіваленти перекладу віднайдених 1098 реєстрових одиниць, таких, як *радова́ть, ра́нний, спле́тний, стара́ться, сьпа́ть, темно́та, топта́ть, узнете́ние, угрю́мый, удо́бный, украша́ть, уха́жёр, фы́рка́ть, хы́жина, хло́патья, цвесе́ть, чрезме́рный, шага́ть, ще́бен, экипа́ж, явля́ть* та ін.

Це досить важливо на сучасному етапі розвитку української перекладної лексикографії, оскільки перекладний словник робить доступним найважливіші джерела будь-якої інформації: наукову літературу, періодику тощо. Відновлення реєстру РУСа має вагомий науково-теоретичний значення для опису лексико-семантичних систем залучених до нього мов. Наше дослідження поки що є побіжним та попереднім, докладний мовознавчий аналіз ще попереду. Проте ми можемо стверджувати, що частково відновити реєстр російських слів IV тому та віднайти їхні українські відповідники у тексті перших трьох томів цілком можливо.

Список умовних скорочень лексикографічних джерел:

СлГр – Словарь української мови / Зібрала редакція журналу «Кіевская Старина». Упорядкував, з додатком власного матеріалу, Борис Грінченко: У 4-х т. – К., 1907 – 1909.

СУМ – Словник української мови: в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. – К.: Наукова думка, 1970 – 1980.

РУС 1926 – Російсько-український словник / О. Ізюмов. – К.: Книгоспілка, 1926. – 979 с.

РУС 1893 – 1898 – Словарь російсько-український / Зібрала і впорядкували М. Уманець і А. Спілка. – Львів: 3 друкарні Наук. Т-ва ім. Шевченка під зарядом К. Беднарського: Т. 1 (А – І), 1893; Т. 2 (К – П), 1894; Т. 3 (П – С), 1896; Т. 4 (С – Я), 1898.

РУС – Російсько-український словник / За ред. А. Ю. Кримського та С. О. Єфремова. – Т. 1 – 3. – К., 1924 – 1933.

Література:

1. Воронка Г. В. Формування реєстру загального перекладного словника / Г. В. Воронка // Вісник Книжкової палати. – 2014. – № 2. – С. 8–10.

2. Галас Б. К. Важливі вияви лексикографічного досвіду А. Кримського / Б. К. Галас // Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства. – 2014. – Вип. 19. – С. 28–35.

3. Карпіловська Є. А. Українська наукова мова в академічному «Російсько-українському словникові» за редакцією А. Кримського та С. Єфремова / Є. А. Карпіловська, О. Д. Кочерга, Є. В. Мейнарович // Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології». – 2008. – № 620. – С. 110–115.

4. Кислюк Л. П. Нове життя репресованих словників / Л. П. Кислюк // Світогляд. – 2008. – № 2. – С. 80.
5. Огієнко І. І. Історія української літературної мови / І. І. Огієнко. – К. : Либідь, 1995. – 296 с.
6. Симоненко Л. О. Українознавчі й термінознавчі студії академіка А. Ю. Кримського / Л. О. Симоненко // Термінологічний вісник. – К. : ІУМ НАНУ, 2013. – Вип. 2 (1). – С. 72–81.
7. Шевельов Ю. В. Портрети українських мовознавців / Ю. В. Шевельов. – К. : Вид. дім «КМ Академія», 2002. – 132 с.

УДК 811.11,37,373-116

В. В. Прима,

Київський національний торговельно-економічний університет, м. Київ

ЛІНГВІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АНГЛОМОВНИХ ПУТІВНИКІВ ПО УКРАЇНІ

Стаття присвячена розглядові основних аспектів дослідження англомовної туристичної термінології, зокрема, функціонального. Розглянуто загальні характерні риси англомовних туристичних путівників та особливості функціонування у них туристичних термінів.

Ключові слова: термін, термінологія, путівник, функціонування.

ЛИНГВИСТИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ АНГЛОЯЗЫЧНЫХ ПУТЕВОДИТЕЛЕЙ ПО УКРАИНЕ

Статья посвящена рассмотрению основных аспектов исследования англоязычной туристической терминологии, в частности, функционального. Рассмотрены общие характерные черты англоязычных путеводителей и особенности функционирования в них туристических терминов.

Ключевые слова: термин, терминология, путеводитель, функционирование.

LINGUISTIC PECULIARITIES OF THE ENGLISH GUIDES TO UKRAINE

The article outlines main aspects of study of the English tourism terminology, in particular, functional. General specific features of the English guides and peculiarities of tourism terms functioning in them have been viewed in the article. The aim of our work is to consider the functioning of the English tourism terminology in guidebooks to Ukraine. The research is based on the materials of these English-speaking guides online: World Travel Guide and Travel to Ukraine (the Official Travel Website and Guide to Ukraine). In linguistics a guidebook is considered a kind of tourist discourse genre. Characteristic features of tourist guides are a high degree of generalization, precision, information and impersonality. The main functions of guides are informative (presenting factual information) and advertising (creating a positive image of a specific tourist site that aims to interest potential tourist on his visit). These features influence the choice of vocabulary of travel guides. Several microfields are presented in the English tourism terminology. They are organization of tourism, accommodation, transport, food, leisure time. Implementing promotional and informational functions also contributes to polycode nature of the guide – the presence of illustrations, on the one hand, renders factual information (various maps) on the other – helps to create a high positive image of a particular object (photo).

Key words: term, terminology, guide book, functioning.

Одним із пріоритетних завдань сучасної лінгвістичної науки є вивчення підмов, які обслуговують різноманітні сфери професійної діяльності людини. На сьогодні існують численні дослідження як загальнотеоретичних питань термінознавства [2; с. 3], так і окремих терміносистем. Водночас недостатньо дослідженими залишаються терміносистеми порівняно нових галузей діяльності людини, серед яких і туристична, що почала формуватися як індустрія лише на початку ХХ століття, а в Україні з'явилася лише в 90-х роках [1, с. 6].

Мета нашої роботи полягає у розгляді лінгвістичних особливостей англомовних путівників по Україні.

Матеріалом дослідження слугувала вибірка з наступних англомовних онлайн путівників: *World Travel Guide, Travel to Ukraine (the Official Travel Website and Guide to Ukraine)*.

Туристичний путівник (*travel guide*) визначається як друкована книга, електронний чи аудіовізуальний довідник, який присвячений певній країні чи місту, містить інформацію щодо географічних, історичних, культурних особливостей країни, її пам'яток, наявних видів проживання, харчування, транспорту та розваг і зазвичай супроводжується ілюстраціями, схемами, картами [4, с. 10].

У лінгвістиці путівник розглядається як жанровий різновид туристичного дискурсу [5, с. 56]. Характерними рисами туристичних путівників є високий ступінь узагальнення, точність, інформативність та імперсональність. Основними функціями путівників є інформативна (представлення фактуальної інформації) та рекламна (створення позитивного образу певного туристичного об'єкта, що має на меті зацікавити потенційного туриста щодо його відвідання). Саме цими функціями зумовлений вибір лексичного складу туристичних путівників.

Текст путівника понад усе тяжіє до таких жанрів публіцистичного стилю, як нарис і журнальна стаття. Однією з найбільш яскравих рис публіцистичного стилю є використання власних імен, географічних назв і топонімів, разом з емотивними словами і словосполученнями з позитивною конотацією, узуальними метафорами та порівняннями. Особливості науково-популярного стилю також знайшли своє відображення в тексті путівника, оскільки він прагне надати читачеві детальнішу фактуальну інформацію про пам'ятки і максимально розширити його фонові знання [4, с. 12].

Мові путівника властива логічність, послідовність, монологічний характер викладу. Лексику путівника складають три основні пласти: загальноповивані слова, загальнонаукові слова і терміни [4, с. 11].

Слід зазначити, що структура проаналізованих електронних путівників ідентична. Вони насамперед містять загальну інформацію про Україну, яка розміщується на головній сторінці путівника. Наприклад:

«Vast and vaguely mysterious, Ukraine is barely known to outsiders despite being one of the largest countries in Europe. It's a country of varied landscapes and surprising cultural diversity» (6).

Всі джерела дослідження містять короткі відомості про історію країни, особлива увага при цьому надається сучасному стану речей. Велику увагу укладачі досліджуваних путівників приділяють описові культурних особливостей нашої країни. Так, зокрема, всі джерела містять інформацію стосовно релігійних конфесій:

«Religion: About 60% of Ukraine's population claim to be either not religious or do not identify with a particular church. Around 15% are members of the Kyiv Patriarchate of the Ukrainian Orthodox Church while 11% belong to the Moscow Patriarchate. Another 5%, mostly in western Ukraine, adhere to the Uniate (Eastern-rite) or Ukrainian Greek Catholic tradition. Other minorities include the Ukrainian Autocephalous Orthodox Church, the Roman Catholic Church and various Protestant groups. There is also a Muslim minority (mainly consisting of Tatars in Crimea), which makes up 12% of the population» (7).